

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA MÜZİK DERS PROGRAMININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE DAYALI OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ (KARS İLİ ÖRNEĞİ)

Nurten KIRMIZIBAYRAK, Kafkas Üniversitesi

1. Giriş

Gelişen ve değişen dünyaya uyum sağlayabilmek için, daha çağdaş ve tutarlı bir müzik öğretim programı sunmamız gerekmektedir. Programı olmayan, programa yer vermeyen, programı kapsamayan veya programa dayanmayan bir eğitim süreci yeterince düzenli ve tutarlı kılınamaz, gereğince etkili ve verimli olamaz, beklenen başarılı ve yararlı sonucu veremez. . İşte bu nedenledir ki program, örgün eğitimin en vazgeçilmez öğelerinden birini oluşturur. Eğitimde program diğer tüm öğeleri bir araya getiren, birbirleriyle buluşturan, etkileştiren, uzlaştıran, birleştiren, bütünleştiren ve dizgesel bir yapıya kavuşturan, kendine özgü bir ortak öğe ve ana eleman olarak görülür. Bu görüş eğitimde programın ne denli önemli bir yere ve vazgeçilmez bir işleve sahip olduğunu işaret eder (Uçan, 1993).

Müzik programı öğrenciye kazandırılacak hedef, davranışlar, ölçme ve değerlendirmeyi içine alan bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu öğelerin dengesizliği, eksikliği durumun da müzik öğretim programları ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun başarılı bir program sergilenemez. Ülkemizde de 1968, 1984 ve 1994 yılı müzik dersi öğretim programı içerik ve yaklaşımları göz önünde bulundurularak hazırlanmış ve gerçekleştirilmiştir. Yeni müzik öğretim programı ise 2005-2006 öğretim yılında yürürlüğe giren Müzik Eğitimi ve öğretimi dersi programları yapılandırmacı bakış açısıyla hazırlanmıştır.

Müzik dersi; öğrencilerin ve toplumun müzik ihtiyacını karşılamayı, öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarmada, daha zevkli ve verimli öğrenmelerini sağlar. Ayrıca yetenekleri doğrultusunda gelecekteki meslek seçimine, daha bilinçli müzik dinlemesine ve müzik yapmasına yardımcı olur. Öğrencilerin sosyal yanlarını daha çok geliştirecek toplum içinde paylaşımcı, sorumluluk sahibi, yaratıcı gibi öğelerin gelişmesine yardımcı olur. Bunların gerçekleşebilmesi de iyi bir programa bağlıdır. Ülkelerin eğitim sistemlerinin temelini eğitim programları oluşturur. Çünkü, nasıl bir insan yetiştirileceği sorusunun yanıtı eğitim programlarında ifadesini bulur (Yüksel, 2003).

Bu araştırma, Kars ilindeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin Müzik dersi öğretim programına ilişkin görüşlerinin alınarak ve bu görüşler doğrultusunda öneriler sunulurken bu alanda yapılan çalışmalara ve eğitime katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu araştırma yapılırken Milli Eğitim Bakanlığının yayınladığı çeşitli kitaplar ve yeni programı tanıtan dergilerden yararlanılmıştır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Kars ili genelindeki resmi ve özel olmak üzere toplam 84 ilköğretim okulu oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise Kars ilinde müzik öğretmeni bulunan toplam 22 ilköğretim okulunda görev yapmakta olan müzik öğretmenleri ile müzik dersine giren diğer öğretmenler olmak üzere toplam 84 öğretmen oluşturmuştur. Ancak bu çalışmanın yapıldığı tarihte, sağlık sorunları nedenleriyle görüşü alınabilen öğretmen sayısı 77 olmuştur.

2.2. Araştırma Modeli

Bu araştırma genel tarama modelindedir. Araştırmada genel tarama modeli kullanılarak 1-8 arası sınıf ve branş öğretmenlerinin Müzik ders programlarına ilişkin kazanım, içerik, eğitim durumu ve değerlendirme boyutları hakkındaki görüşleri alınmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışılır (Karasar, 2004).

2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Kayalar'ın (Kayalar, 2007) "İlköğretim 1., 2. ve 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi (Kars il Örneği)" çalışması kendisinden izin alınıp kullanılarak, araştırmacı tarafından geliştirilen, ankete katılan öğretmenlerin kişisel özelliklerini belirlemeyi amaçlayan 5 soru ve araştırmanın alt problemlerine yönelik 43 soru olmak üzere toplam 48 sorudan oluşan 5'li likert tipinde bir anket uygulanmıştır. Araştırma anketinde kazanımlar bölümünde 10 soru, içerik bölümünde 11 soru, eğitim durumu bölümünde 12 soru, değerlendirme bölümünde 10 soru bulunmaktadır. Birinci bölümde yer alan 5 soru araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyet, mesleki kıdem, mezun olduğu okul, görev yaptığı branş ve okuttuğu sınıfı belirlemeye yöneliktir. İkinci bölümde bulunan 43 soru araştırmanın alt problemlerine göre 4 gruptan oluşmuştur.

2.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Veri toplama aracı uygulanmadan önce, çalışmalar Kars ili Milli Eğitim Müdürlüğüne sunulmuş ve araştırma için geliştirilen ankete uygulanması için gerekli resmi izin alınmıştır. Daha sonra Araştırma Anketi, araştırmanın örneklemini oluşturan Kars ili düzeyindeki ilköğretim okullarında görev yapan toplam 77 öğretmene uygulanmıştır.

2.5. Verilerin Çözümlemesi ve Değerlendirilmesi

Öğretmenlerin kişisel bilgileri frekans (f) ve yüzde (%) olarak hesaplanmış ve tablolar (3-7) halinde sunulmuştur. Ayrıca öğretmenlerin araştırmanın alt problemlerine göre oluşturulan 4 alt grupta

yer alan sorulara verdikleri cevaplar “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneklerine göre frekans (f) ve yüzde (%) ve tablolar (8-11) halinde ifade edilmiştir.

Araştırmada 5’li likert tipinde bir ölçek kullanılmıştır. Bu ölçekteki her bir maddeye verilen 1.00 ile 5.00 arasında değişmektedir. “Kesinlikle Katılıyorum” cevabı:5.00, “Katılıyorum” cevabı:4.00, “Kararsızım” cevabı:3.00, “Katılmıyorum” cevabı:2.00 ve “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabı:1.00 şeklinde puanlanmıştır.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, ilköğretim 1., 2. ve 3.sınıf öğretmenleri ile branş (müzik) öğretmenlerine uygulanan program değerlendirme anketinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Sırasıyla:

1. Araştırmaya katılan öğretmenlerin genel ve mesleki özelliklerine ilişkin veriler sunulmuş,
2. Uygulanan program değerlendirme anketinin kazanımlar ile ilgili sorularının yüzde ve frekans tablolarına yer verilmiş,
3. Anketin içerik ile ilgili sorularının yüzde ve frekans tablolarına yer verilmiş,
4. Uygulanan anketteki eğitim durumuyla ilgili tablo ve bulgular sunulmuş,
5. Anketteki program değerlendirmeye yönelik tablo ve bulgulara yer verilmiştir.

İlköğretim Müzik Eğitim Programlarındaki Kazanımlara Ait Bulgular

Ankete katılan öğretmenlerin İlköğretim müzik eğitim programlarındaki kazanımlara ait bulgular tablo 8’de verilmiştir.

Kazanımlar tablosundaki “Program kazanımları öğrencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler dikkate alınarak hazırlanmıştır” sorusuna ankete katılan öğretmenlerin yüzde 9.1’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 46.8’si katılıyorum, yüzde 16.9’u kararsızım, yüzde 22.1’i katılmıyorum, yüzde 5.2’si kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir.

“Program kazanımları Türk toplumsal-kültürel yaşamına ilişkin ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak hazırlanmıştır” sorusuna ankete katılan öğretmenlerin yüzde 6.5’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 44.2’si katılıyorum, yüzde 18.2’si kararsızım, yüzde 29.9’u katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir.

Tablo 8. Öğretmenlerin program kazanımlarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

Kazanımlar		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Program kazanımları öğrencilerde görülmesi beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler dikkate alınarak hazırlanmıştır.	%	9.1	46.8	16.9	22.1	5.2
	f	7	36	13	17	4
Program kazanımları Türk toplumsal-kültürel yaşamına ilişkin ihtiyaç ve beklentileri dikkate alınarak hazırlanmıştır.	%	6.5	44.2	18.2	29.9	1.3
	f	5	34	14	23	1
Program kazanımları öğrencilerin Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerilerini geliştirmektedir.	%	3.9	59.7	13.0	23.4	-
	f	3	46	10	18	-
Program kazanımları öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmektedir.	%	6.5	42.9	13	35.1	2.6
	f	5	33	10	27	2
Program kazanımları iletişim kurma, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik becerilerini geliştirmektedir.	%	6.5	36.4	22.1	33.8	1.3
	f	5	28	17	26	1
Program kazanımları müziksel algılama ve bilgilendirme; kişisel ve sosyal değerlere önem verme becerilerini geliştirir niteliktedir.	%	1.3	51.9	19.5	24.7	2.6
	f	1	40	15	19	2
Program kazanımları müzik okur-yazarlığı kazanabilme, estetik duyarlılığa sahip olma becerisini kazandırır.	%	3.9	42.9	24.7	20.8	6.5
	f	3	33	19	16	5
Program kazanımlarına uygun olarak, “Oyun, Dans, Devinim” ekseninde ilgili yöntemlerden yararlanılmıştır.	%	10.4	48.1	18.2	20.8	2.6
	f	8	37	14	16	2
Program kazanımlarında öğrencilere bilgilerini sinayabilecekleri çeşitli öğrenme yaşantıları da sunulmuştur.	%	3.9	36.4	26.0	29.9	3.9
	f	3	28	20	23	3
Program, öğrencilerin mevcut bilgilerini kullanarak müzik yapma, dinleme araç ve gereçlerini kurallara uygun kullanabilmelerini sağlamaktadır.	%	3.9	28.6	28.6	32.5	6.5
	f	3	22	22	25	5

“Program kazanımları öğrencilerin Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerilerini geliştirmektedir.” Sorusuna yüzde 3.9’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 59.7’si katılıyorum, yüzde 13’ü kararsızım, yüzde 23.4’ü katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum, cevabı verilmemiştir.

“Program kazanımları öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmektedir” sorusuna yüzde 6.5’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 42.9’u katılıyorum, yüzde 13.0’ı kararsızım, yüzde 35.1’i katılmıyorum, yüzde 2.6’sı kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermektedir. Elde edilen bulgulara göre çoğunluğun katılıyorum cevabı ile programın amacına ulaştığı söylenebilir.

“Program kazanımları iletişim kurma, problem çözme, araştırma, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik becerilerini geliştirmektedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 6.5’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 36.4’ü katılıyorum, yüzde 22.1’i kararsızım, yüzde 33.8’i katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum ve katılmıyorum cevaplarının yüzdeleri birbirine yakın görülmektedir. Kararsızların da yoğun oluşu bu maddenin programda daha dikkatlice incelenmesinde yarar olunacağını göstermektedir.

“Program kazanımları müziksel algılama ve bilgilenme; kişisel ve sosyal değerlere önem verme becerilerini geliştirir niteliktedir” sorusuna katılımcıların yüzde 1.3’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 51.9’u katılıyorum, yüzde 19.5’i kararsızım, yüzde 24.7’si katılmıyorum, yüzde 2.6’sı kesinlikle katılmıyorum şeklindedir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda programın; öğrencilerin müziksel algılama ve sosyal değerlere önem verme becerilerini geliştirdiği söylenebilir.

“Program kazanımları müzik okur-yazarlığı kazanabilme, estetik duyarlılığa sahip olma becerisini kazandırır” sorusuna öğretmenlerin, yüzde 3.9’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 42.9’u katılıyorum, yüzde 24.7’si kararsızım, yüzde 20.8’si katılmıyorum, yüzde 6.5’i kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Katılıyorum cevabının çok olması programın uygulanabildiğini göstermektedir.

“Program kazanımlarına uygun olarak, “Oyun, Dans, Devinim” ekseninde ilgili yöntemlerden yararlanılmıştır” sorusuna öğretmenlerin yüzde 10.4’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 48.1’i katılıyorum, yüzde 18.2’si kararsızım, yüzde 20.8’i katılmıyorum, yüzde 2.6’sı kesinlikle katılmıyorum şeklindedir. Araştırma sonuçlarında programın bu özelliğini yerine getirebildiği söylenebilir.

“Program kazanımlarında öğrencilere bilgilerini sınayabilecekleri çeşitli öğrenme yaşantıları da sunulmuştur” sorusuna katılımcıların yüzde 3.9’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 36.4’ü katılıyorum, yüzde 26.0’ı kararsızım, yüzde 29.9’u katılmıyorum, yüzde 3.9’u kesinlikle katılmıyorum şeklindedir.

“Program, öğrencilerin mevcut bilgilerini kullanarak müzik yapma, dinleme araç ve gereçlerini kurallarına uygun kullanabilmelerini sağlamaktır” sorusuna öğretmenlerin yüzde 3.9’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 28.6’sı katılıyorum, yüzde 28.6’sı kararsızım, yüzde 32.5’i katılmıyorum, yüzde 6.5’i kesinlikle katılmıyorum, cevaplarını vermişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler öğrendikleri bilgilerle müzik yapma ve araç, gereçleri kurallarına uygun kullanamadıkları sonucuna varılıyor.

İlköğretim Müzik Öğretim Programlarındaki İçeriğe Ait Bulgular

Ankete katılan öğretmenlerin İlköğretim müzik öğretim programlarındaki içeriğe ait bulgular tablo 9’da sunulmuştur.

“Program içeriğinde temalar ve üniteler, konular ve kavramlarla ilişkilendirilmiştir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 11.7’si kesinlikle katılıyorum, yüzde 67.5’i katılıyorum, yüzde 3.9’u kararsızım, yüzde 15.6’sı katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum cevapları verilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre program içeriğinin konu ve kavramlarla ilişkilendirildiği söylenebilir.

“Programın müziksel içeriği bir yandan yerel müzik kültürümüzle, öbür yandan evrensel müzik kültürüne açılım gösteren bir nitelik taşımaktadır” sorusuna öğretmenlerin yüzde 1.3’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 46.8’i katılıyorum, yüzde 22.1’i kararsızım, yüzde 26.0’ı katılmıyorum, yüzde 3.9’u kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Evrensel müzik kültürüne açılım gösterildiği görülmektedir.

“Programın içeriği tek sesli ve çok sesli, geleneksel ve çağdaş, eski ve yeni (modern), hafif ve ciddi, eğlendirici ve dinlendirici, düşündürücü ve yüceltici tür ve çeşitleri gibi çok boyutlu bir müzik anlayışı temeline dayanmaktadır” sorusuna katılımcıların yüzde 3.9’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 46.8’i katılıyorum, yüzde 16.9’u kararsızım, yüzde 31.2’si katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Alınan cevaplara göre yukarıdaki açıklamalarının hepsinin programda mevcut olduğunu göstermektedir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Program İçeriğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

İçerik		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Program içeriğinde temalar ve üniteler, konular ve kavramlarla ilişkilendirilmiştir	%	11.7	67.5	3.9	15.6	1.3
	f	9	52	3	12	1
Programın müziksel içeriği bir yandan yerel müzik kültürümüzle, öbür yandan evrensel müzik kültürüne açılım gösteren bir nitelik taşımaktadır	%	1.3	46.8	22.1	26.0	3.9
	f	1	36	17	20	3
Program içeriği tek sesli ve çok sesli, geleneksel ve çağdaş, eski ve yeni (modern), hafif ve ciddi, eğlendirici ve dinlendirici, düşündürücü ve yüceltici tür ve çeşitleri gibi çok boyutlu bir müzik anlayışı temeline dayamaktadır.	%	3.9	46.8	16.9	31.2	1.3
	f	3	36	13	24	1
Kazanımların işlenişinde açıklamalar bölümündeki sınırlandırmaya dikkat edilmiş ve öğrenci seviyesine uygun bir işleniş sırası izlenmiştir	%	5.2	51.9	14.3	24.7	3.9
	f	4	40	11	19	3
Konularda ifade edilen ve kazandırılması gereken; Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, ulusal bilinci gelişmiş, ince sanat zevkine sahip kültürlü bireyler yetiştirme anlayışı her zaman göz önünde bulundurulmuştur.	%	10.4	55.8	13.0	11.7	9.1
	f	8	43	10	9	7
Atatürkçü düşünce kazanımları, yıl içerisinde özel gün ve haftalara ilişkilendirilerek işlenmektedir.	%	13.0	62.3	7.8	11.7	5.2
	f	10	48	6	9	4
Program içeriği hazırlanırken Güzel Sanatların diğer dallarıyla ilişkilendirilerek hazırlanmıştır.	%	3.9	37.7	26.0	26.0	6.5
	f	3	29	20	20	5
Programın temel yaklaşımında yeni müzik öğretim teknolojilerine de yer verilmiştir.	%	-	40.3	29.9	28.6	1.3
	f	-	31	23	22	1
Programa “Yapılandırmacı Yaklaşım” ve “Çoklu Zeka Kuramı” kaynaklık etmiştir.	%	6.5	53.2	19.5	18.2	2.6
	f	5	41	15	14	2
Programda genel müzik öğretim yöntemlerinin yanı sıra özel müzik öğretim yöntemlerinden de yararlanılmıştır.	%	2.6	44.2	27.3	24.7	1.3
	f	2	34	21	19	1

“Kazanımların işlenişinde açıklamalar bölümündeki sınırlandırılmaya dikkat edilmiş ve öğrenci seviyesine uygun bir işleniş sırası izlenmiştir” öğretmenlerin yüzde 5.2’si kesinlikle katılıyorum, yüzde 51.9’u katılıyorum, yüzde 14.3’ü kararsızım, yüzde 24.7’si katılmıyorum, yüzde 3.9’u kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Programda ifade edilen öğrenci seviyesinin dikkate alındığı görülmektedir. İlköğretim 1’den 8’e kadar hem bilgi hem eser seviyesi arasında bir paralellik olmalıdır.

“Konularda ifade edilen ve kazandırılması gereken; Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı, ulusal bilinci gelişmiş, ince sanat zevkine sahip kültürlü bireyler yetiştirme anlayışı her zaman göz önünde bulundurulmuştur” sorusuna katılımcıların yüzde 10.4’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 55.8’i katılıyorum, yüzde 13.0’ı kararsızım, yüzde 11.7’si katılmıyorum, yüzde 9.1’i kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevabının çoğunlukta olması sevindiricidir.

“Atatürkçü düşünce kazanımları, yıl içerisinde özel gün ve haftalara ilişkilendirilerek işlenmek-

tedir” öğretmenlerin yüzde 13.0’ı kesinlikle katılıyorum, yüzde 62.3’ü katılıyorum, yüzde 7.8’i kararsızım, yüzde 11.7’si katılmıyorum, yüzde 5.2’si kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Atatürk’ün düşünceleri, ilkeleri, inkılapları gibi öğrenciye verilmek istenilenlerin belirli gün ve haftalarda da (10 Kasım, 19 Mayıs, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı vb.) işlendiği katılıyorum cevabının çoğunluğuyla görülmektedir.

“Müzik dersi öğretim programı, genel müzik eğitimi içerisinde yer alan ve farklı yöntem ve tekniklerle bireylerin her yönde dengeli, tutarlı ve sağlıklı olarak yetişmelerini sağlamaya yönelik bir anlayış ve içerikle düzenlenmiştir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 2.6’sı kesinlikle katılıyorum, yüzde 42.9’u katılıyorum, yüzde 24.7’si kararsızım, yüzde 27.3’ü katılmıyorum, yüzde 2.6’sı kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir.

“Program içeriği hazırlanırken Güzel Sanatların diğer dallarıyla ilişkilendirilerek hazırlanmıştır” sorusuna öğretmenlerin yüzde 3.9’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 37.7’si kesinlikle katılıyorum, yüzde 26.0’ı kararsızım, yüzde 26.0’ı katılmıyorum, yüzde 6.5’i kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Müzik de Güzel Sanatların içinde bir sanat dalı olduğu için diğer sanat dallarıyla da ilintilidir ve birbirlerini etkilemektedir. Bu yüzden de programa alınması eğitim açısından önemli ve sonuç ise olumlu olarak değerlendirilmiştir.

“Programın temel yaklaşımında yeni müzik öğretim teknolojilerine de yer verilmiştir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 40.3’ü katılıyorum, yüzde 29.9’u kararsızım, yüzde 28.6’sı katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevaplarının çoğunlukta olması programda teknolojiye de yer verdiğini desteklemektedir.

“Programa “Yapılandırmacı Yaklaşım” ve “Çoklu Zeka Kuramı” kaynaklık etmiştir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 6.5’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 53.2’si katılıyorum, yüzde 19.5’i kararsızım, yüzde 18.2’si katılmıyorum, yüzde 2.6’sı kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Programın temel felsefesine göre öğrenci merkezli bir anlayış içeren “Yapılandırmacı Yaklaşım” ve “Çoklu Zeka Kuramı”na uyulması lazım, katılıyorum cevapları da bunu desteklemiştir.

“Programda genel müzik öğretim yöntemlerinin yanı sıra özel müzik öğretim yöntemlerinden de yararlanılmıştır” sorusuna öğretmenlerin yüzde 2.6’sı kesinlikle katılıyorum, yüzde 44.2’si katılıyorum, yüzde 27.3’ü kararsızım, yüzde 24.7’si katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevaplarının çoğunlukta olması sevindiricidir.

İlköğretim Müzik Öğretim Programlarındaki Eğitim Durumuna Ait Bulgular

Ankete katılan öğretmenlerin İlköğretim müzik öğretim programlarındaki eğitim durumlarına ilişkin bulgular tablo 10’da verilmiştir.

“Etkinliklerin düzenlenmesinde; çevresel özellikler ile öğrencilerin ilgi, ihtiyaçları ve var olan bilgileri de göz önünde bulundurularak öğrenci merkezli ve yapılandırmacı yaklaşıma uygun planlanmasına dikkat edilmiştir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 1.3’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 41.6’si katılıyorum, yüzde 24.7’si kararsızım, yüzde 28.6’sı katılmıyorum, yüzde 3.9’u kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir.

“Programın uygulanmasında, öğrencinin sorumluluk, paylaşım ve hoş görü gibi becerileri geliştirilmektedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 7.8’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 45.5’i katılıyorum, yüzde 18.2’si kararsızım, yüzde 27.3’ü katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevaplarının çoğunlukta olması sevindiricidir.

Tablo 10. Öğretmenlerin programın eğitim durumlarına ilişkin görüşlerinin dağılımı

Eğitim Durumu		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Etkinliklerin düzenlenmesinde; çevresel özellikler ile öğrencilerin ilgi, ihtiyaçları ve var olan bilgileri de göz önünde bulundurularak öğrenci merkezli ve yapılandırmacı yaklaşıma uygun planlanmasına dikkat edilmiştir.	%	1.3	41.6	24.7	28.6	3.9
	f	1	32	19	22	3
Programın uygulanmasında, öğrencinin sorumluluk, paylaşım ve hoş görü gibi becerileri geliştirilmektedir.	%	7.8	45.5	18.2	27.3	1.3
	f	6	35	14	21	1
Etkinlikler, öğrenme öğretme sürecinde öğrencinin etkin rol almasını sağlayacak biçimde düzenlenmiştir.	%	10.4	50.6	20.8	14.3	3.9
	f	8	39	16	11	3
Öğrenme-öğretme sürecinin başında öğrencilerin ön öğrenmelerini (bilgilerini) ortaya çıkarmak amacıyla derse hazırlayıcı ve motive edici uygulamalara (etkinliklere) yer verilmiştir.	%	2.6	57.1	15.6	22.1	2.6
	f	2	44	12	17	2
Öğrenciler ders yılı sonunda öğrendiklerini sergilemek, paylaşmak amacıyla yılsonu etkinlikleri yapabilecek düzeydedirler.	%	3.9	36.4	22.1	23.4	14.3
	f	3	28	17	18	11
Öğrenciler; ulusal birliğimizi, bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran bir şarkı dağarcığına sahip olmuştur.	%	1.3	44.2	24.7	24.7	5.2
	f	1	34	19	19	4
Mevcut programla öğrenciler, başta İstiklâl Marşı olmak üzere, başlıca ulusal marş ve şarkılarımızı özüne uygun söyleyebilirler.	%	5.2	51.9	11.7	20.8	6.5
	f	4	40	9	16	5
Program kazanımlarında edinilen her beceri ve bilgi, mutlaka yaşam içerisinde uygulanabilir niteliktedir.	%	3.9	29.9	32.5	27.3	6.5
	f	3	23	25	21	5
Öğrenilen her bilgi, mutlaka pratiğe dönüştürülebilir niteliktedir.	%	6.5	31.2	26.0	28.6	7.8
	f	5	24	20	22	6
Program kazanımları hazırlanırken, öğrenciler edilgenliği değil, aksine dersin etkinlikler boyutuna aktif olarak katılabilmeleri dikkate alınmıştır.	%	9.1	49.4	22.1	15.6	3.9
	f	7	38	17	12	3
Müzik dersi öğretim programı, genel müzik eğitimi içerisinde yer alan ve farklı yöntem ve tekniklerle bireylerin her yönden dengeli, tutarlı ve sağlıklı olarak yetişmelerini sağlamaya yönelik bir anlayış ve içerikle düzenlenmiştir.	%	2.6	42.9	24.7	27.3	2.6
	f	2	33	19	21	2
Verilen konular, haftalık bir ders saati içerisinde uygulanabilmektedir.	%	6.5	31.2	1.3	36.4	13.0
	f	5	24	1	28	10
Müzik eğitim programı mevcut sınıflarda amacına ulaşarak işlenebilmektedir.	%	2.6	23.4	31.2	26.0	16.9
	f	2	18	24	20	13

“Etkinlikler, öğrenme öğretme sürecinde öğrencinin etkin rol almasını sağlayacak biçimde düzenlenmiştir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 10.4’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 50.6’sı katılıyorum, yüzde 20.8’i kararsızım, yüzde 14.3’ü kesinlikle katılmıyorum, yüzde 3.9’u kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevaplarının çoğunlukta olması sevindiricidir.

“Öğrenme-öğretme sürecinin başında öğrencilerin ön öğrenmelerini (bilgilerini) ortaya çıkarmak amacıyla derse hazırlayıcı ve motive edici uygulamalara (etkinliklere) yer verilmiştir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 2.6’sı kesinlikle katılıyorum, yüzde 57.1’i katılıyorum, yüzde 15.6’sı kararsızım,

yüzde 22.1’i katılmıyorum, yüzde 2.6’sı kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir.. Katılıyorum cevabının çoğunlukta olması da programda başarılı olduğunu göstermektedir.

“Öğrenciler ders yılı sonunda öğrendiklerini sergilemek, paylaşmak amacıyla yıl sonu etkinlikleri yapabilecek düzeydedirler” sorusuna öğretmenlerin yüzde 3.9’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 36.4’ü katılıyorum, yüzde 22.1’i kararsızım, yüzde 23.4’ü katılmıyorum, yüzde 14.3’ü kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevabının çoğunlukta olması öğrencinin öğrendikleri açısından önemlidir.

“Öğrenciler; ulusal birliğimizi, bütünlüğümüzü pekiştiren ve dünya ile bütünleşmemizi kolaylaştıran bir şarkı dağarcığına sahip olmuştur” sorusuna öğretmenlerin yüzde 1.3’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 44.2’si katılıyorum, yüzde 24.7’si kararsızım, yüzde 24.7’si katılmıyorum, yüzde 5.2’si kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevaplarının çoğunlukta olması memnun edicidir.

“Mevcut programla öğrenciler, başta İstiklal Marşı olmak üzere, başlıca ulusal marş ve şarkılarımızı özüne uygun söyleyebilirler” sorusuna öğretmenlerin yüzde 5.2’si kesinlikle katılıyorum, yüzde 51.9’u katılıyorum, yüzde 11.7’si kararsızım, yüzde 20.8’i katılmıyorum, yüzde 6.5’i kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Müzik dersinin genel amaçlarından biri de başta İstiklal Marşı olmak üzere, başlıca ulusal marş ve şarkılarımızı özüne uygun söylemektir. Katılıyorum cevapları da bunu desteklemektedir.

“Program kazanımlarında edinilen her beceri ve bilgi, mutlaka yaşam içerisinde uygulanabilir niteliktedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 3.9’u kesinlikle katılıyorum, yüzde 29.9’u katılıyorum, yüzde 32.5’i kararsızım, yüzde 27.3’ü katılmıyorum, yüzde 6.5’i kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Kararsızların yoğun olması ders programında verilen bilgilerin, becerilerin, günlük yaşamda da kullanıldığına dair olumlu bir cevap verilmemiştir.

“Öğrenilen her bilgi, mutlaka pratiğe dönüştürülebilir niteliktedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 6.5’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 31.2’si katılıyorum, yüzde 26.0’ı kararsızım, yüzde 28.6’sı katılmıyorum, yüzde 7.8’i kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Bu sorumuzda da katılıyorum ve katılmıyorum cevaplarının birbirine yakın olması düşündürücüdür. Öğretmen görüşlerine göre program bu özelliğini yerine getirmemektedir.

“Program kazanımları hazırlanırken, öğrenciler edilgenliği değil, aksine dersin etkinlikler boyutuna aktif olarak katılabilmeleri dikkate alınmıştır.” Sorusuna öğretmenlerin yüzde 9.1’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 49.4’ü katılıyorum, yüzde 22.1’i kararsızım, yüzde 15.6’sı katılmıyorum, yüzde 3.9’u kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevaplarının çoğunlukta olması öğrencilerin öğrenme ortamına aktif bir şekilde katılımın sağlandığı görülmüştür.

“Verilen konular, haftalık bir ders saati içerisinde uygulanabilmektedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 6.5’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 31.2’si katılıyorum, yüzde 1.3’ü kararsızım, yüzde 36.4’ü katılmıyorum, yüzde 13.0’ı kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılmıyorum cevaplarının yoğun olması aynı zamanda programında yoğunluğunu göstermektedir.

“Müzik eğitim programı mevcut sınıflarda amacına ulaşarak işlenebilmektedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 2.6’sı kesinlikle katılıyorum, yüzde 23.4’ü katılıyorum, yüzde 31.2’si kararsızım,

yüzde 26.0'ı katılmıyorum, yüzde 16.9'u kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Kararsızların çoğunlukta olması düşündürücüdür. Bu da sınıfların donanımının yetersiz olduğunu göstermektedir.

İlköğretim Müzik Öğretim Programlarındaki Değerlendirmeye Ait Bulgular

Ankete katılan öğretmenlerin İlköğretim müzik öğretim programının değerlendirilmesine ait bulgular tablo 11'de sunulmuştur.

“Program değerlendirmede öğrenciler ölçülürken ölçme, yalnız öğretimden sonra değil, öğretim sırasında da yapılmaktadır” sorusuna öğretmenlerin yüzde 9.1'i kesinlikle katılıyorum, yüzde 54.5'i katılıyorum, yüzde 23.4'ü kararsızım, yüzde 13.0'ı katılmıyorum, şeklinde cevaplar vermişlerdir. Öğretim ve ölçme birbirini besleyen iki süreç (MEB, 2006) olduğu için olumlu cevabın çoğunlukta olması eğitim açısından sevindiricidir.

Tablo 11. Öğretmenlerin programın değerlendirilmesine ilişkin görüşlerinin dağılımı

Değerlendirme		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
Program değerlendirmede öğrenciler ölçülürken ölçme, yalnız öğretimden sonra değil, öğretim sırasında da yapılmaktadır.	%	9.1	54.5	23.4	13.0	-
	f	7	42	18	10	-
Program değerlendirmelerinde öğrencilerin ölçülmek istenilen kapasitesi hakkında doğru ve güvenilir bir karar vermek için farklı görevler içeren, farklı türde ve sürekli ölçümler yapılmaktadır.	%	6.5	41.6	26.0	22.1	3.9
	f	5	32	20	17	3
Program değerlendirmelerinde öğrencilerin ölçülmek istenilen kapasitesi hakkında doğru ve güvenilir bir karar vermek için farklı görevler içeren, farklı türde sürekli ölçümler yapılmaktadır.	%	1.3	46.8	31.2	20.8	-
	f	1	36	24	16	-
Programda ifade edilen çoklu ölçme değerlendirme etkinlikleri (sadece yazılı-sözlü şeklinde ölçme değerlendirmenin dışındaki) yeterli ve gerçekleştirilebilir düzeydedir.	%	1.3	35.1	35.1	28.6	-
	f	1	27	27	22	-
Program değerlendirme süreçleri öğrenciyi tüm yönleri ile analiz etmektedir.	%	1.3	39.0	19.5	32.5	7.8
	f	1	30	15	25	6
Öğrencilere öğrenmeleri için nasıl farklı imkanlar sunuluyorsa, ne öğrendiklerini gösterebilmeleri için de farklı ölçme ve değerlendirme yöntemleri kullanılmıştır.	%	2.6	42.9	29.9	23.4	1.3
	f	2	33	23	18	1
Öğrenciler sadece bilişsel, duyuşsal ve devinışsel hedeflere ulaşma düzeyleri açısından değil, yaşamdaki başarının da temeli olan becerileri (kendine güvenme, motivasyon, çaba gösterme, sorumluluk sahibi olma, takım çalışması v.b.) ile değerlendirilmektedir.	%	5.2	53.2	20.8	18.2	2.6
	f	4	41	16	14	2
Ölçme ve değerlendirme uygulamalarından kısa bir süre sonra öğrenciyi, kazanmış olduğu davranışların nicelik ve niteliğine ilişkin bilgiler verilmektedir.	%	1.3	44.3	31.2	23.4	-
	f	1	34	24	18	-
Öğrenci, değerlendirme sonunda verilen bilgiler çerçevesinde eksik olan öğrenmeleri tamamlama, yeterli olduğu öğrenmeleri geliştirme imkanına sahip olur ve kendini tanıyarak gelecekteki çalışmalarını planlayabilir.	%	2.6	46.8	23.4	27.3	-
	f	2	36	18	21	-
Öğrenciyi kazandırılan tutum ve davranışlar, kullanılan ölçüm aracının kapsam geçerliliği içerisindedir.	%	-	50.6	33.8	14.3	1.3
	f	-	39	26	11	1

“Program değerlendirmelerinde öğrencilerin ölçülmek istenilen kapasitesi hakkında doğru ve güvenilir bir karar vermek için farklı görevler içeren, farklı türde ve sürekli ölçümler yapılmaktadır” sorusuna öğretmenlerin yüzde 6.5’i kesinlikle katılıyorum, yüzde 41.6’sı katılıyorum, yüzde 26.0’ı kararsızım, yüzde 22.1’i katılmıyorum, yüzde 3.9’u kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Katılıyorum cevabının çoğunlukta olması bu değerlendirmenin doğru yapıldığını göstermektedir, bu da eğitim açısından önemli ve sevindiricidir.

“Öğrenciler ölçülürken kullanılan yöntem ve içeriği ile öğrenci başarısı arasında bir ilişki vardır” sorusuna öğretmenlerin yüzde 1.3’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 46.8’i katılıyorum, yüzde 31.2’si kararsızım, yüzde 20.8’i katılmıyorum, şeklinde görüş bildirmişlerdir, kesinlikle katılmıyor uma görüş bildiren olmamıştır. Bu görüşe göre katılıyorum cevabının yoğunlukta olması doğru bir ölçüm yapıldığını göstermektedir. Ancak kararsızlar da çoğunlukta.

“Programda ifade edilen çoklu ölçme değerlendirme etkinlikleri (sadece yazılı-sözlü şeklinde ölçme değerlendirmenin dışındaki) yeterli ve gerçekleştirilebilir düzeydedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 1.3’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 35.1’i katılıyorum, yüzde 35.1’i kararsızım, yüzde 28.6’sı katılmıyorum, şeklinde kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretleyen olmamıştır. Çoklu ölçme değerlendirme etkinliklerinin öğretmenler tarafından yeterince anlaşılmadığı ortaya çıkmıştır.

“Program değerlendirme süreçleri öğrenciyi tüm yönleri ile analiz etmektedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 1.3’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 39.0’ı katılıyorum, yüzde 19.5’i kararsızım, yüzde 32.5’i katılmıyorum, yüzde 7.8’i kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Katılıyorum cevapları ile katılmıyorum cevaplarının oranları birbirine çok yakındır. Elde edilen sonuca göre program değerlendirme süreçleri öğrencileri tüm yönleri ile analiz etmemektedir.

“Öğrencilere öğrenmeleri için nasıl farklı imkanlar sunuluyorsa, ne öğrendiklerini gösterebilmeleri için farklı ölçme değerlendirme yöntemleri de kullanılmıştır” (MEB, 2006) sorusuna öğretmenlerin yüzde 2.6’sı kesinlikle katılıyorum, yüzde 42.9’u katılıyorum, yüzde 29.9’u kararsızım, yüzde 23.4’ü katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevaplar vermişlerdir. Elde edilen sonuca göre öğrencilere ne öğrendiklerini gösterebilmeleri için farklı ölçme değerlendirme yöntemlerinin de kullanıldığı görülmektedir.

“Öğrenciler sadece bilişsel, duyuşsal ve devinışsel hedeflere ulaşma düzeyleri açısından değil, yaşamda ki başarının da temeli olan becerileri (kendine güvenememe, motivasyon, çaba gösterme, sorumluluk sahibi olma, takım çalışması v.b.) ile de değerlendirilmektedir” öğretmenlerin yüzde 5.2’si kesinlikle katılıyorum, yüzde 53.2’si katılıyorum, yüzde 20.8’i kararsızım, yüzde 18.2’si katılmıyorum, yüzde 2.6’sı kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir. Öğrencilerin derslerde de yukarıda belirtilen özellikler ile de değerlendirildikleri görülmektedir. Bu sonuç memnun edicidir, çünkü öğrencilere yaşama hazırlamak ta eğitimin-öğretimin temel ilkelerindendir.

“Ölçme ve değerlendirme uygulamalarından kısa bir süre sonra öğrenciye, kazanmış olduğu davranışların nicelik ve niteliğine ilişkin bilgiler verilmektedir” öğretmenlerin yüzde 1.3’ü kesinlikle katılıyorum, yüzde 44.3’ü katılıyorum, yüzde 31.2’si kararsızım, yüzde 23.4’ü katılmıyorum şeklinde, kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretleyen olmamıştır. Kararsızların katılanlara yakın olması biraz düşündürücüdür. Ancak yine de olumlu cevaplar ümit vericidir. Çünkü bu öğrencinin kendisini tanımasına yardımcı olur.

“Öğrenci, değerlendirme sonunda verilen bilgiler çerçevesinde eksik olan öğrenmeleri tamamlama, yeterli olduğu öğrenmeleri geliştirme imkanına sahip olur ve kendini tanıyarak gelecekte-

ki çalışmalarını planlayabilir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 2.6’sı kesinlikle katılıyorum, yüzde 46.8’i katılıyorum, yüzde 23.4’ü kararsızım, yüzde 27.3’ü katılmıyorum şeklinde kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretleyen olmamıştır. Öğrencinin kendini tanıması, yetenekleri ilgi alanları gelecekte yapacağı meslek seçimine de yardımcı olacaktır. Bu yüzden de olumlu cevapların çoğunluğu sevindiricidir.

“Öğrenciye kazandırılan tutum ve davranışlar, kullanılan ölçüm aracının kapsam geçerliliği içerisindedir” sorusuna öğretmenlerin yüzde 50.6’sı katılıyorum, yüzde 33.8’i kararsızım, yüzde 14.3’ü katılmıyorum, yüzde 1.3’ü kesinlikle katılmıyorum cevaplarını vermişlerdir.

4. Sonuç ve Öneriler

1- Anket çalışması yapılırken öğretmenlerin anketteki sorulara sordukları sorular doğrultusunda ve benzer çalışmaların sonucunda, öğretmenlerin yeni Müzik müfredatı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Seminer programları hazırlayarak öğretmenlerin daha detaylı bilgileri edinmeleri sağlanabilir.

2- Program içeriğinde yer alan bilgiler ünitelerdeki konu ve kavramların basitten karmaşığa, kolaydan zora, bütünden parçaya gibi öğretim ilkelerine dikkat edilmelidir.

3- Program, öğrencilerin mevcut bilgilerini kullanarak müzik yapma, dinleme araç ve gereçlerini kurallarına uygun kullanabilmeleri sağlanabilir.

4- Haftalık 1 ders saatinin programı uygulamaya yetmediği sonucuna varılmıştır. Haftalık ders saati artırılabilir.

5- Programda çoklu ölçme değerlendirme etkinliklerine daha fazla yer verilmelidir.

6- Öğrenciler sadece bilgi düzeyi açısından değerlendirilmemelidir. Her açıdan, yani derse katılım, arkadaş, çevre, aile ilişkileri gibi konularda değerlendirilmelidir.

7- Program hazırlanırken mevcut sınıfların yeterliliği göz önünde bulundurulmalıdır.

8- Program hazırlanırken okulların ekonomik, coğrafi ve fiziksel yapılarının eşitliliği dikkate alınmalıdır.

9- Öğrenilen bilgi ve becerilerin yaşam içerisinde uygulanabilir nitelikte hazırlanması gerekmektedir.

10- Program da genel ve özel müzik öğretim yöntemlerinin ilköğretimlerde daha verimli kullanılabilme imkanları sağlanmalıdır.

11- Müziğin diğer sanat dallarıyla, öğrencilerin anlayabileceği bir şekilde detaylı olarak programa alınması daha uygundur.

12- Programda yer alan mevcut bilgilerin yaşam içerisinde uygulanabilen ve sosyal yaşamda kullanılabilir nitelikte olması gerekmektedir ve her öğrencinin yıl sonu performans gösterilerine katılmaları sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın. 13. Baskı. Ankara
- Kayalar, D. (2007). “İlköğretim 1., 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Programının Öğretmen Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi (Kars il Örneği)”. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kars
- MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI.(2006). *Müzik Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu*. M.E.B. Yayınları. Ankara,
- Uçan, A. “*Müzik Eğitiminde Program Çözümleme*”. (Yayınlanmış, Doktora Programı Ders Notu Özeti). Gazi Üniversitesi (G.Ü.) Fen Bilimleri-Enstitüsü (FBE) Müzik Eğitimi Anabilim/Anasanat Dalı. Ankara. 1922-1993. www.eğitim.aku.edu.tr/aliucan.doc.(Erişim Tarihi:10 Haziran 2008).
- Yüksel, S. (2003). “*Türkiye’de Program Geliştirme ve Sorunları*” . Milli Eğitim 159,120,124.

MARMARA
ÜNİVERSİTESİ